

Brassai Sámuel.

Az irodalmi kritikus.

(Folytatás.)

Brassai az irodalmi kritika elvi megalapozása mellett sűrűn foglalkozik az irodalmi és művészeti élet folyamában felmerülő mozzanatokkal is. Érdekes és több tekintetben tanulságos a klasszicizmusról és romantizmusról szóló cikkében az utóbbival szemben való állásfoglalása. A romantizmust szerinte a kor álfilozófiája csempészte be a művészet és költészet birodalmába. De ha az esztétikusoktól értelmezését kérdezzük, a legellentétebb feleleteket kapjuk úgy, hogy „senki sem bírta sem megfoghatólag, sem kimerítőleg, sem másokkal megegyezőleg értelmezni a romantizmust.” Ezek alapján állítja, hogy az egy üres eszme, egy tartalom nélküli fogalomnév, amelyre az *iskola* neve sem alkalmazható. Különben a költészetben az iskolák mindig károsak voltak s nem emelkedés, hanem hanyatlás korszakát jelentik. A hexameter technikáját Homeros tökéletesen befejezte. Sappho nemcsak találója, hanem legszerencsésebb művésze is a róla nevezett versnek. Shakespeare maga az angol dráma, a francia u. n. romantizmust Hugo Victor és Lamartine nemcsak kezdték, hanem be is fejezték. A költői „imitatorum servus pecus“, az epigonok csak a jövő Toldy Ferencnek irodalomtörténeteiben élnek.

Brassai szerint tehát a romantizmus egy tartalom nélküli üres fogalomnév, hívei izlésrontók, eszmezavarók, kik ellen háborút folytat ereje teltéig. Hogy áll ez a kérdés az irodalomtörténeti tudomány mai álláspontján? Zlinszky Aladár a Szent István Akadémiában székfoglaló értekezést olvasott fel *Klasszicizmus és romantizmus* címen, melyről a kritika azt állapította meg, hogy legérdekesebb, legszebben megírt terméke az 1924. évi magyar irodalomtörténeti irodalomnak. Zlinszky tanulmányának eredményét röviden így foglalhatjuk össze: a klasszicizmus lé-

nyegében udvari költészet, szorosan összefügg a racionaliz-mussal, arisztokratikus és konzervatív jellegű volt. A ro-manticizmus forradalmi, a polgári osztály, „a harmadik rend“ megmozdulásának művészeti, irodalmi kifejezője, mely igen sok destruktív elemet mutat s konstruktív benne csak kettő: a vallásos és nemzeti. „A romantika öröksége nagy és veszedelmes; vajha értékes elemei győzhetnének a benne rejlő romboló hatalmak felett.“*

Ha most már összevetjük a legújabb, annyira kiemelt tanulmány értelmezését a romanticizmus lényegéről a Bras-sai korabeli költők és esztétikusok adta értelmezéssel (iro-nia, örültséggel határos költői, vallásos érzet, sokoldalúság, dráma, világgyűlölet, világfájdalom, középkor stb.), meg kell vallanunk, hogy a kívánt felvilágosítást nem kaptuk meg s őszintén be kell ismernünk, hogy tulajdonképen ma sem tudjuk, hogy mi is ez a romantika. A németek maguk is csak most eszméltek rá erre a hiányra s most kezdik a „ro-mantikuss“, „romantika“ irodalomtörténeti fogalmak elneve-zését és értelmezését. Tehát még ma is igaz Brassai meg-állapítása, hogy a romanticizmus kielégítő értelmezése hiányzik. Csoda-e, ha az ő világosság és érthetőség után szomjazó lelke valósággal értelmi fájdalmat érez e zűrzavar és homály láttára s ő, az ízlés őre, arra érzi magát elhíva, hogy kikeljen az ízlésrontók és eszmezavarók ellen.

A kritika az ő elemző munkájában rájő arra, hogy a va-lóság a művészre és költőre kétképen hat s e hatás szerint két irányt különböztethetünk meg: az idealizmust és reáлиз-must. De az irodalomban e kettőről, mint ellentétről beszél-ni sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem lehet. Akik ezt tes-zik, a r e á l szónak két különböző jelentését zavarják össze. Egyik metafizikai, másik esztétikai. Metafizikai jelentésé-ben reál és ideál valóban ellentétek. Amaz a külvilági, tár-gyias, valódi létezés, ez a képzeletbeli, alanyias létet je-lenti. De az esztétikai reál és ideál, mindkettő csak képzelet-beli létezését jelent. A reál a „valóságnak leghübb“, az ideál „annak esetleges, földies, vulgaris vonásaitól tisztított ké-pe.“ A különbség tehát nem lényegi, hanem csak fokozati.

* Napkelet 1925.

Ezért ellentétről nem lehet szó, csak különböző irányokról. Mindenik iránynak meg van a maga határa, melyet nemcsak átlépnie nem szabad, hanem odáig érkeznie sem. A reál e határa a vulgaritas, az ideálé az egyéniesség elvesztése, meg a tipizmus. Amarra példa a francia naturalizmus, erre Goethe Faustjának második része.* Aztán szót ejt a naturalizmusról is, melynek „szegénységét“ Diderot példájára azzal jellemzi, hogy ha egy hordó mindennapi lébe egy néhány csepp költői illatszert eresztenek, az tisztán veszendőbe megy, s a nyers természet eszményítése nem sikerül vele.

Brassai a kritika elméletének fejtegetése közben foglalkozott azzal a kényes és még maig is eldöntetlen kérdéssel, hogy szabad-e az irodalmi kritikának az író személyével foglalkozni vagy nem. Ismerjük Lessingnek e kérdésről való felfogását. Nagy polemiájában Klotz titkos tanácsossal az utóbbi a személyes sértés vádját veti szemére. Mire Lessing felelete az, hogy egy párszor titkos tanácsosnak nevezte s ezt sem tette volna, ha Klotz nem lépett volna fel ezzel a címmel az írók között. Minden gúnyt és kifogást megengedettnek tart, mit a megbírált mű igazol s csak akkor lesz személyeskedő sértéssé a kifogás, ha a szerzőről többet mond, mint amennyit a mű nyújt.

Különben e kérdés felvetődése egy igen magas színvonalú irodalmi vitára adott alkalmat, melyben a kor legkiválóbb szellemei részt vettek.

A kérdést Jósika indítja meg. Regény és regényi tészet című művében a kritikának két gyöngéjét látja. Egyik az, hogy irodalmi pártok kezében van. A másik, hogy durva és személyeskedő. Egy társulat szervezését indítványozza tehát, mely minden irodalmi iránytól független kritikai lapot adna ki, melyben mindenki írhatson, aki a művelt emberhez illő modort tiszteletben tartja. Gyulai Pál hozzászól a kérdéshez s a tervet kivihetetlennek nyilvánítja, mert a kritika függetlenségét félti tőle, azt mondván, hogy a modor korlátja szükségkép a vélemény korlátozását vonja maga után. Pedig „a szabad vélemény erősb, de jogos nyilatkozatait becsületsértésnek venni, az írói sérelmet szemé-

* Burns olvasása után.

lyessé változtatni, nem épen a legritkább eset nálunk.“ Mint-ha Lessinget hallanók, aki azt mondja, hogy irodalmi dolgokban az udvariasság nem kötelesség és nem udvariasnak lenni korántsem annyi, mint gorombának lenni. Őszintének lenni azonban kötelesség, másokkal is, ha annak teszi is ki magát, hogy ezért szemtelennek és gonosznak tartják.* A megindult vitához töben szóltak hozzá. A kérdés így alakult ki: képezhet-e és mennyiben az író egyénisége bírálata tárgyát. Szász Károly és Szemere a Jósika, Salámon Ferenc és Brassai a Gyulai álláspontját foglalták el. Szász Károly így állítja fel tételét: „Higyjétek el, hogy az író gyakran oly különböző művétől, mint csak két tárgy lehet.“ Ebből logikusan következik, hogy személyét a bíráltnál érinteni nem szabad. Salámon Ferenc ezzel egyenes ellentétben azt mondja: „Higyjétek el, hogy az író oly hasonló művéhez, mint csak két tárgy lehet.“ Ebből meg az következik, hogy az író egyéniségét a bíráltnál mellőzni nem lehet. Brassai állásfoglalását következő gondolatsora magyarázza: A szó és tett gyakran, mint ok és okozat, mint virág és gyümölcs állanak egymással szemben. De minden esetben virágai és gyümölcsei annak az élőfának, melyet érzeménynek, hajlamnak, akaratnak nevezünk. Ám ha a fát virágáról és gyümölcseről ismerhetni, akkor meg kell engedni azt is, hogy az író műve, amely szót és tettet foglal magába, belsejének valódi tükrö. Az emberi jellemet csak szavakból és tettekből ismerhetni meg. Aki tehát az író erkölcsi oldalának hasonnemű írásai-ból való kiismerhetését tagadja, annak tagadnia kell a tárgyaknak „ismerettyüik“ (ismérv, jegy) által való jellemezhetését és ismertethetését is. Ezzel pedig a logikának izenne hadat.

Nem folytatjuk ennek a nagyon tanulságos és magas színvonalon mozgó, de Szemere részéről személyeskedésig elfajult irodalmi vitának részletezését. De röviden rámutatunk, arra, hogy a kérdés máig sines kielégítő módon megoldva.

Császár Elemér idézett munkájában szintén felveti a kér-

* Briefe antiquarischen Inhalts 57. levél.

dést: lehet-e az író egyénisége bírálat tárgya? És hogy e kérdésre feleletet adhasson, szembeállítja a kritika és a tanulmány rokon műfajok egyező és eltérő jellemző vonásait. „A kritikus, ha az író életének eseményei és viszonyai után kutat, rendszerint magára vonja a személyeskedés vádját, a tanulmány írója, ha ezt elmellőzi, kötelesség-mulasztás vétkét követi el.“* Ám maga Császár is érzi ez elkülönítés nem szabatos voltát, hiszen maga utal (25 l.) a két műfaj közötti „tökéletes egyezésre“, de „mélyenszántó belső eltéréseket is vél találni köztük.“ Aztán a 33. lapon meg azt mondja, hogy a kritikusnak a költő életéhez épen nincs köze; a 104. lapon meg ezzel ellentétben azt tanítja, hogy „minden kritika természetéből következőleg rejt magában személyes vonatkozásokat.“ S amikor egy-egy költői alkotás jelességeit és fogyatkozásait kimutatja, „már nemesak magáról a műről, hanem az író tehetségéről, lelki alkotásról s gyakran egyéniségéről is mond ítéletet.“ Mert „a költő alkotása egymástól elválaszthatatlanok; minden dicséret, minden megrovás a munkán keresztül az író lelkivilágára is vonatkozik.“ Nincs az a kritikus, aki egy művet megbírálván, ne bírálná ezáltal magát az író, az író lelkét és így személyét.“ Böhm Károly nemes erkölcsi idealizmusával odáig megy, hogy a könyvet önvallomásnak mondja, melyben az író a maga lelkét tárja a világ elé erényeivel és bűneivel, örömeivel és bánatával. És Surányi Miklós egyik utolsó művében azt mondja: „Az író és a művész lelke ott pihen a mű bensejében, mint a szív az organizmus közepén.“*

Igaza van tehát Brassainak, mikor a felmerült vitás kérdésben azt az álláspontot foglalja el, hogy az író és műve elválaszthatatlanok és a műből az író egyéniségére következtetni lehet. Más kérdés azonban az, hogy kell-e a kritikusnak az író személyével szükségképen foglalkoznia? S hol van az a határ, amelyen túl nem mehet, anélkül, hogy a személyeskedés vádját magára ne venné?

Bajza, „aki a magyar kritikusok közül ebben a tekintetben legtisztábban látott,“ azt mondja, hogy a költő személye nem „szent és sérthetetlen“ s meg is húzza a határvonalat,

* Az irodalmi kritika, 33. l.

* Elíziumi mezőkön. Napkelet, 1925.

melyen túl menni a kritikusnak nem szabad: „Azon kritikus és író, ki elkerülte, ami durva, póri, betyáros, ami testi hibánkat vagy házi körülményeinket illeti, ami jó vagy balszerencse következése . . . megtevés, mit embertől kívánni lehet és kell.“* Császár ezt a kritikusnak juttatott területet túlságosan nagyra tartja s korlátozásul azt mondja, hogy „a kritikus kényszerítő szükség nélkül ne foglalkozzék az író személyével.“

Brassai kritikái miatt sokszor keveredett heves és szenvedélyes irodalmi polemikába. Ilyen volt a híres Klió-pöre Szilágyi Ferenczel, a másik Gyulaival, a „Bort megissza magyar ember, jól teszi“ sora miatt, meg a női íráság kérdésében, egy harmadik Jókaiival a római női nevek kérdésében, melytől Jókai a Brassai tudása előtt való meghajlás szeretetre méltóan őszinte megvállásával húzódott vissza. Első irodalmi polemikája Szilágyi Ferenczel, a kolozsvári ref. kollegium tanárával volt az ú. n. Klió-pörben. Szilágyi egy „Historiai zsebkönyvet“ adott ki, melyet Brassai bíráló alá vett s hibájául egy vezető gondolat hiányát s a részek között levő egyenetlenséget emeli ki. Szilágyi példátlanul heves és goromba személyeskedéssel felelt „a soha iskolát rendszeren nem végzett, udvari klavirmesterséget folytatott, mindenhez kapkodó ifjúnak.“ Brassai kijelentette, hogy Szilágyival többé irodalmi szóváltásba nem áll, aki „durvaságaiért, ha a megbosszantott önszeretet paroxizmusa elmúlik, maga előtt pirulni fog.“ Szava beteljesedett, mert 1856-ban Szilágyi, mint a Budapesti Hírlap szerkesztője, áradozó elismeréssel hívta meg zenekritikusnak.

Gyulai Pállal a nőkérdésben tűzött össze. Gyulai egy könyvismertetésében az írónőséget tárgyalja, melyet elvben tagad, de kivételképen bizonyos körre szorítva megenged. Mert mi egyéb az írónőség, „mint be nem vallott, eltakart, félbeszerbe alkalmazott nőemancipáció, e bohó és bűnös tan, mely senkit sem tenne oly szerencsétlenné, mint éppen a nőt, kinek sorsán javítani akar.“ Brassai dehogy is hagyja észrevétel nélkül Gyulai felfogását. F e l n y i t o t t l e v é l b e n felelve neki, s kikél az ellen, hogy olyan tekinté-

** Császár id. m. 106. l.

lyes toll, mint a Gyulaié, hamis eszméket terjesszen. „Én az irónóság jogosultságát engedném meg elvben s harcolnék azon kivételek ellen, melyek az elvet rossz hírbe hozzák.“ „Mint látnivaló, poláris ellentétben állunk. Nőt kirekesztő férfiúi pályát sem elméletileg, sem történelmi alapon értelmezni nem lehet.“ Itélje meg az olvasó, hogy e kérdésben kinek az álláspontja helyes. Én habozás nélkül állok Brassai mellé. Jókaival a római női nevek kérdésében akadott össze. Egyszer azt találta mondani tréfásan, hogy a római nőknek egészen Jókai idejéig nem volt nevök. Erre Jókai azt kérdezi: hát Lucretia, Cornelia nem római-női nevek-e? Brassai felvilágosítja: ha csak egy leány volt, azt a család nevének nevezték, ha kettő, a nagyobb, kisebb szók hozzáadásával; ha meg több, akkor így: első, második, harmadik stb. Jókai nevei költőktől, bizánci íróktól valók, kivételek. Jókai „az érzékeny megfenyítés után“ nem meri tagadni Brassai állítását.

1860-ban volt vitája Liszt Ferencsel, aki egy Párisban megjelent szellemes, de felületes könyvében (A cigányokról és az ő magyar honi zenéjéről) azt állította, hogy a cigány megteremti a zeneeposzt, a lassút, meg a frisset, odaadja a magyarnak, az meg dal-szöveget és táncot csinál hozzá s így lesz „a magyar zene“, valójában a cigány zenéje Magyarországon. A mű nagy visszatetszést keltett az országban, de csak Brassai volt kész „nemzete becsületét bármi gyenge erővel védeni.“ „A mi magyar zenénk természetes hanglétrán alapult, határozott ritmusu, egyszerű dallam, melynek magyar szívben kellett foganni, hogy magyar szívet illethessen, ha szinte cigány-csatornán jön is át; oly zene, amelynek nemzeti accentusát kiismerjük idegen szerzeményből is, ha szinte alája Haydn vagy Beethoven is van írva. Liszt cigányzenéje egy természetellenes intervallumokból, határtalan és végzetlen sokféle ritmusokból és cikornyákból vegyített hangzagyvalék, melyet magunkénak nem ismerünk s amelyet Liszt bízvást odaajándékozhat felőlünk az ő cigány eszményképének. Csúpan arra kérjük, hogy amit ő cigányzenének ír és fest le, ne nevezze magyar vagy magyarok által magukénak vallott zenének; mert az ellen ünnepélyesen tiltakozunk.“

Bővebben fogjuk ismertetni Jókaiival való irodalmi találkozását, mely egyike a mult századi irodalmi kritika leg-szomorúbb emlékeinek. Brassai kritikai lapjában megbíráltta Jósika A tudós leánya című regényét. Bírálását „az édes anyai nyelv“ szenvedélyes szeretete, tisztasága, épsége feletti aggodalmas gond diktálta. A szerző a nyelvnek nem nyílt ellensége, hanem annál veszélyesebb álbarátja. Könyvét talán eredetileg nem is magyarul írta, hanem csak fordították, még pedig rosszul, magyarra. Legújabb időben csalfa elvek, fordítási restség vagy kényelem és zsurnaliszta hebehurgyaság nyelvünk tisztaságát megfertőzték. Jósika gyártja a szókat, nem szerkeszti. A szógyártás pedig a nyelv valódi pusztító mételye, emésztő férgé. A szó-szerkesztés feltételeit: hogy a szóra valóban szükség legyen, más meghonosodott és gyökerezett szó rövidséget ne szenvedjen, hogy a szerkesztés származtatás vagy összetétel által analogia útján történjék és végül: oly világos és erőltetlen legyen, hogy minden értelmes ember a szöveg segélyével azonnal megérthesse. Ha e négy feltétel akármelyikét megsérti, az új szó a nyelvnek nem növekedése, hanem mérge. Jósika 75 olyan szót gyárt, melyekre vagy nincs szükség, vagy törzse és értelme közt nincs összhangzás, vagy nyelvellenesen van szerkesztve.

Aztán stílusa azt mutatja, hogy kezdi feledni a magyar mondatszerkesztést és helyes szórendet. Brassai az írókat és fordítókat hathatósan figyelmezteti, hogy a melléknevek használatában nyelvük alkata diametralis ellentétben van a nyugatiakkal, minék főoka az, hogy mellékneveink nem lévén hajtogathatók, a lehető legközelebb kell férköznünk az illető főnévhez. Ez ellen Jósika rendszeresen hibázik.

Eddigi megjegyzései a nyelvre, a mondatszerkesztés magyartalanságaira vonatkoztak.

Elbeszélése ügyetlen munkákra támaszkodva halad előre, meséje epizódok halmazza, jellemek következetes rajzának nyoma sines, az érdeklődést nem tudja állandóan lekötni. Erkölcsi felfogása sem tetszik Brassainak, mert kényelmes, laza s „a legújabb fiziológia tanai — úgy látszik — már a szépirodalomban is kezdenek visszhangozni.“ Itt a Büchner-

Vogt-Moleschott-Mentovich-féle materializmusra mér vágást.

Bizony el kell ismernünk, hogy ez a bíráló szigorú, hiány van minden elismerésnek, de tárgyilagos, elfogulatlan és nem személyeskedő.

Ez a bíráló nem sejtett hatást tett a túlságosan érzékeny lelkű Jósikára. Két rövid, de tárgyilagos felszólalásban válaszol rá azonnal, de tíz év múlva, 1865-ben megjelent *Emlékirtaiban* megint visszatér rá. És ebben fékevesztett szenvedélyességgel támad Brassaira. Külsejét így írja le: egy rosszul öltözött, magas, merev egyéniség, egészen vitorlavásonba göngyölve, két lábú tollatlan enciklopédia, nem tudós, csak Vielwischer, portotypja a személyeskedésnek. „A befektetés, személyeskedés s durvaság Brassai úr polemiáiban oly fényfokán áll a luciditásnak, hogy minden vitatkozás megszűnik.“ Elkeserű szomorú sorsát, külföldi számkivetettségét, vagyoni helyzete leromlását, melyben írói képességével és szorgalmával tartotta fenn magát, betegségét s kifejezi azt a sötét és keserű gyanuját, hogy Brassai a lángeszű tudósnek becsületére való számitással akarta kezéből kiragadni a hajótörés után kezében maradt deszkaszálát, írói képességét, megtörhetetlen jellemét és kitartó szorgalmát.

Bármennyire sajnáljuk Jósika szomorú sorsát s megértjük érzékeny lelke kifakadását, mégis Brassainak kell igazat adnunk, akinek felfogását igazolta azóta az irodalomtörténet, sőt kora is. Vahot bírálata Jósika regényeiről lényegében Brassaiéval egyezik s az *Emlékirat* névtelen ismertetője Jósika polemiáját megrovásra méltónak mondja, melyből minden „eszmei tartalom“ hiányzik.*

Brassai irodalmi kritikai működését méltatni akarván, rá kell mutatnunk arra, hogy ő hosszú irodalmi pályáján az irodalmi kritika gyakorlatával aránylag keveset foglalkozott s ez a kevés is nem a magyar, hanem főképp az angol irodalomra vonatkozott. Poe Edgár „Rettung“-ját vállalta és végezte melegen érző, szeretettel teljes szívvel és egy páratlanul finom Burns-elemzést nyújtott elsőnek a magyar iro-

* Budapesti Szemle, 1865. III. kt.

dalomban. Ez az oka, hogy kritika-elméleti fejtegetései jóformán ismeretlenek maradtak, a nevét ebben a szakban nem vette szárnyára a hír, mint Gyulaiét, kivel meghitt, kedves, néha kötekedő barátságban élt. Mindkettő külföldi remekműveken nevelt, nemes ízlésű, éles ítéletű elme, de Gyulainál túlságra jut a költői véna és intuición, Brassainál a filozófiai-
lag mélyebben járó elme s ez dönti el irodalmi hivatásukat. Egyik az elmélet s másik a gyakorlat embere lesz. De Gyulai — ha nem mondja is — tanul Brassaitól. Brassai az egyetemes áramlattal szemben hirdeti a pszichológiai esztétika alaptételeit s gúnyolja a metafizikai esztétika tartalmatlan fogalom hüvelykezéseit, nem tudja rávenni magát, hogy Vischer hat kötetes esztétikáját elolvassa. Gyulai egész kritikai működését szintén pszichológiai alapra helyezi s gúnyosan szól arról a „tudás zagyvalékról“, mely az esztétika tételeit nem a nagy költőkből vonja le.

Brassai ez irányú működésének elemzését is azzal a fájdalmas gondolattal zárhatjuk — ami már többször felhangzott: — mire vihette volna ez az abnormisan nagy elme, ha egy tudománykörben marad végig!

Dr. Gál Kelemen.

Vári Domokos. *Lélekharangok. Verseik.* A kis füzetben 49 vers van. Tartalmukból kitetszik, hogy nagyon különböző alkalomból s különböző időben keletkeztek. A könyv mottója: „Lelkemen keresztül öröm, bú, ha szállnak, Dalban: szerelemre és imára válnak.“ E mottónak a versek tartalma csak félig felel meg; szerelemről kevés szó esik bennük, ellenben szinte mindenik versen vallásos áhítat fuvallata érzik.

Tagadhatatlan, hogy Vári Domokos még kezdő poéta. Verseinek hangja, tartalma, külső formája kevés változatosságot mutat. Képei nem mindig találók, sokszor nagyon mérsek, (mikor pl. a harmatot az égben megdorgált angyal szegyenében hullatott könnyének mondja. „Tavaszkor“ c. versében). A verselés technikája is még tökéletlen. Általában látszik, hogy az újkori poéták kötetait nem sokat forgatta.

De azért el nem tagadható érdeme, hogy minden verséből egy mélyen érző, vallásos lélek szól felénk. Csak az elmélyedő, őszinte szív dalolhat úgy, mint poétánk a „Legyen ünnep a világon“ c. versében s csak vallásos, erős, férfias lélek nyilatkozhatik meg olyan komoly, szinte ódai szárnyalású hangon, mint ő a „Bocsásd meg vétkeinket“ c. pályadíjat nyert költeményében.

A mélyen érzés, őszinte, bátor hang jellemzik alkalmi költeményeit is, (Imádkozó harangok, Alma mater stb.), melyek éppen e tulajdonságainál fogva unitárius körökben már szívtében ismereteseek.

A füzet szerző kiadása, ára 50 lej.

(ma.)

Tóth István: Színes linoleumai, Kelemen Lajos előszavával. Kolozsvár, 1927.

Kolozsvári kollégiumunknak kiváló rajztanára ezúttal ismét közrebocsátott tíz linoleummetszetet azokból az igazán finom munkákból, melyekhez Erdélyben ma talán épen ő ért a legjobban. Örömmel néztük végig ezt a szép kollekciót, melynek mindenik darabja pompás munka. S úgy láttuk,